

Kalashnik N. N.

orcid.org/0000-0001-9607-2997

RESEARCH OF PROFESSIONALLY IMPORTANT QUALITIES OF A FUTURE SHIP NAVIGATOR THROUGH PRISM OF ACMEOLOGICAL COMPETENCE

The article substantiates the content of the concept of "professional activity" in the profession of a ship navigator, defines its features and specifics. The main qualities of the professional activity of the navigator and the factors that determine its specificity have been determined. Attention is focused on the main professionally important qualities of a specialist, interpretations of such qualities for a ship navigator are given.

The concept of "acmeological competence of the future driver" is explained, its structure is defined. The structural components of the acmeological competence of the future ship navigator are singled out: cognitive-professional – the system of acme-knowledge and acme-experience; motivational-value – a system of motives and value orientations of behavior; operational-communicative – a system of acme-skills, acme-activities and acme-actions; evaluative-reflexive – a system of monitoring personal and professional self-development. The following functions of acmeological competence are defined and characterized: informative (free operation of acme-knowledge), technological (mastering acme-skills and methods of action, formation of acme-skills), communicative (transmission, reception and exchange of information, due to which mutual understanding and coordination of members' actions takes place), crew, regulatory (definition and adoption of norms of behavior in the professional environment, the establishment of interpersonal relationships), axiological (determination of values). At the same time, the acmeological competence of the future ship navigator is, on the one hand, a means, and on the other – the result of updating the individual personal resources of cadets, which allow to effectively carry out the process of personal and professional self-development and on this basis to perform professional tasks.

Key words: activity of the specialist, professional activity, professional activity of the ship navigator, professionally important qualities of a specialist, acmeological competence.

Дата надходження статті: 30.04.2021 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Лимаренко Л. І.

УДК 371.135+371.212

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi49.268>

Кондрашова К. Г.;

orcid.org/0000-0003-0705-8857

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ В СИСТЕМІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

У статті уточнено й системно визначено сутність поняття «превентивна педагогічна діяльність», «готовність до превентивної діяльності»; на підставі особливостей превентивної діяльності з'ясовано сутність і специфіку готовності майбутніх педагогів до її реалізації у практиці початкової школи. Превентивна діяльність розглядається як дії, що спрямовані на визнання пріоритетів особистісного розвитку студентів, їхніх потреб, мотивів, цілей, здібностей, індивідуально-психологічних особливостей власної траєкторії професійного зростання та набуття високого рівня професіоналізму. Готовність до превентивної діяльності розглядається як складне особистісне утворення, яке поєднує в собі знання, уміння, професійні якості, що дозволяють успішно здійснювати превентивну діяльність, будувати освітній процес на принципах педагогічної підтримки, допомоги й запобігання відхиленням

*© Кондрашова К. Г.

вчинків молодших школярів від норм поведінки та спілкування, прийнятих у суспільстві. Обґрунтовано структурні компоненти, критерії цього складного особистісного утворення та зміст підготовки студентів. Структурні компоненти готовності взаємозалежні й взаємозумовлені. Їхня виразність визначається змістовністю, логічністю, гнучкістю структурної складової педагогічної підготовки студентів. Установлено, що позитивні результати у формуванні готовності студентів до превентивної діяльності можливі при взаємовідповідності структурних компонентів готовності як складного особистісного утворення майбутнього педагога. Конкретизовано зміст педагогічної підготовки в системі університетської освіти; встановлено етапність реалізації її цілей у практиці вищої школи (на першому етапі формуються первинні уявлення про превентивну діяльність, про функції й превентивні дії педагога, сутність педагогічної підтримки й запобігання негативним звичкам у поведінці молодших школярів. На другому етапі студенти одержують уявлення про специфіку превентивної педагогіки й діяльності педагога, її відмінність від корекційної педагогіки і діяльності. На третьому етапі студенти опановують технологію індивідуально-творчої превентивної діяльності; виокремлено й обґрунтовано необхідність співвідношення змісту підготовки майбутніх педагогів до превентивної роботи зі структурними компонентами готовності як важливої характеристики педагогічного професіоналізму.

Ключові слова: превентивна педагогічна діяльність, готовність до превентивної діяльності, структурні компоненти й критерії її сформованості, етапність підготовки до превентивної діяльності.

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни в українському суспільстві позитивно впливають на удосконалення системи освіти, що вимагає наукового переосмислення цінностей освітньої системи, підвищення її виховних можливостей, пошуку оптимальних методів та способів формування компетентних і конкурентоспроможних педагогічних кадрів. У Концепції розвитку педагогічної освіти [8] відмічається, що в умовах реформування вищої педагогічної освіти, впровадження багаторівневої підготовки педагогічних кадрів особливої актуальності набуває проблема підготовки майбутніх педагогів до педагогічної діяльності та забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку праці.

На сьогодні ці задачі привертають увагу багатьох учених і практиків, оскільки освіта покликана забезпечити шляхи пошуку оптимальних засобів врятування людства від катастрофи, будування суспільства на демократичних принципах.

Якість підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності зумовлює оновлення змісту педагогічної освіти, уведення до навчальних планів і програм положення корекційної педагогіки і превентивної педагогічної теорії, розробку і впровадження до вузівського процесу нових технологій, заснованих на принципах педагогічної підтримки дій і намірів школярів у життєвих ситуаціях та запобігання їхній девіантній поведінці, а не лише її корекції.

Аналіз досліджень. У науково-педагогічних і методичних роботах акцент зусиль учених і педагогів спрямовується переважно на корекційну роботу з учнями, поведінка яких відхиляється від норми. Особливості соціалізації неповнолітніх досліджувалась А. Белкіним, В. Кузьменком, Г. Міньковським; понятійний апарат асоціальної поведінки уточнювався в роботах А. Капської, І. Невського, Б. Райського та ін.; положення з профілактики труднощів у вихованні й подолання негативних явищ у молодіжному середовищі розроблялися Н. Гузій, В. Оржеховською, Н. Слюсаренко, Н. Мороз та ін. Однак останнім часом, поряд із корекційним підходом до виховання, все частіше вказується на необхідність застосування превентивних заходів, що запобігають відхиленню від норми у поведінці школярів.

Спостерігається суперечність між потребами педагогічної практики у педагогах, підготовлених до вирішення задач превентивної роботи з учнями молодшого шкільного віку в умовах підвищення якості освіти, і недостатньою розробленістю

загальнопедагогічних і методичних проблем, пов'язаних із підготовкою майбутніх педагогів до превентивної професійної діяльності. Така суперечність зумовила актуальність проблеми формування у студентів вищого педагогічного навчального закладу достатнього рівня готовності до превентивної професійної роботи з учнями молодшого шкільного віку.

У зв'язку з цим практичну значимість у підготовці педагогічних кадрів набуває інтерес дослідників до готовності майбутніх педагогів до превентивної діяльності з молодшими школярами як важливої характеристики професіоналізму сучасного педагога.

Мета статті – теоретичне обґрунтування сутності і специфіки готовності майбутніх педагогів до превентивної педагогічної діяльності з молодшими школярами, визначення критеріїв і рівнів сформованості її у студентів, розкриття можливості підготовки майбутніх педагогів на принципах превенції у формуванні цього складного особистісного утворення як важливої характеристики педагогічного професіоналізму.

Виклад основного матеріалу. Проблема підготовки майбутніх педагогів до превентивної діяльності у початковій школі розглядається в контексті особистісно-орієнтованої освіти і професійно-особистісного розвитку майбутніх фахівців в умовах безперервної педагогічної освіти. На основі аналізу підготовки майбутніх педагогів до превентивної діяльності виявлено, що тільки 18% опитаних учителів початкових класів і 12% студентів змогли визначити сутність превентивної педагогічної діяльності; 61% учителів і 48% студентів розуміють її як роботу з педагогічно занедбаними дітьми, в основу якої покладено корекційні дії вчителя, при цьому 21% учителів й 40% студентів не змогли сформулювати, який саме зміст вони вкладають у поняття «превентивна діяльність».

Не змогли чітко виокремити функції превентивної діяльності 55% учителів і 79% студентів, частково назвали їх 20% учителів й 12% студентів. І лише 15% учителів та 9% студентів головну функцію превентивної діяльності педагога вбачають у запобіганні педагогічній занедбаності дітей молодшого шкільного віку, у своєчасній педагогічній допомозі й підтримці дітей, що стикаються з труднощами в дошкільному житті.

Не бачать різниці між превентивними й корекційними діями 20% учителів і 36% студентів, змогли виявити цю різницю 25% учителів й 10% студентів.

Опитування показало, що у відносинах «педагог – учень» переважає педагогічний вплив, що засвідчують 81% відповідей учителів й 91% студентів. Наявність педагогічної взаємодії відзначили 11% учителів й 7% студентів, співробітництво одержало визнання лише у 8% опитаних учителів і 2% студентів.

Труднощі, що виникають у роботі педагогів, пояснюється недостатнім рівнем їхньої підготовки під час навчання у вищій педагогічній школі. Майже всі вчителі й студенти відзначили недостатність знань із превентивної педагогіки й методики превентивної діяльності, нерозробленість особистісно орієнтованих технологій. На слабе науково-методичне забезпечення превентивної діяльності вказали 88% учителів і 91% студентів. На відсутність об'єктивних методик діагностики індивідуальних особливостей учнів і готовності педагогів до превентивної діяльності вказали відповідно 58% і 100% учителів та 32% і 100% студентів. Потребу в оволодінні методикою підтримки й запобігання закріпленню шкідливих звичок учнів відзначили 100% учителів початкових класів і 83% студентів.

Якісний аналіз результатів анкетування показав, що причини недооцінки підготовки майбутніх педагогів до превентивної діяльності варто шукати в переважанні у шкільній практиці предметного навчання над особистісно орієнтованим, в усвідомленні навчального предмета як джерела інформації, але не як засобу розвитку особистості.

Феномен підготовленості, будучи предметом педагогіки й психології, отримує різне трактування й різні напрями дослідження; педагогіка, зокрема, наголошує

н виявленні факторів й умов, забезпечення яких дозволяє зробити процес підготовленості студентів до превентивної діяльності керованим. Психологи розглядають підготовленість як умову цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності. Процес підготовленості спрямовано на формування готовності майбутніх педагогів до превентивної педагогічної діяльності. Готовність характеризує рівень підготовленості студентів до професійної діяльності.

На основі теоретичного аналізу наукової літератури показано, що поняття «готовність до діяльності» трактується не однозначно. В. Бахарев, С. Максименко, Т. Щербан визначають готовність до діяльності як «цілеспрямоване вираження особистості, що включає її переконання, погляди, відношення, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, уміння, установки» [10, с. 96]. За І. Зязюном, професійна готовність до конкретного виду діяльності – це цілеспрямоване виявлення особистості, що охоплює установки, погляди та переконання, систему відносин, мотивацію, емоційно-вольові та розумові якості, професійну майстерність, навички та вміння її практичного втілення [4]. Л. Кондрашова визначає морально-психологічну готовність як «складні сполучення психічних особливостей та моральних якостей особистості, які становлять основу установки майбутнього вчителя на усвідомлення функцій педагогічної праці, професійної позиції, оптимальних способів діяльності, співвідношення своїх здібностей з подоланням труднощів, які виникають при вирішенні професійних завдань та досягненні спланованих результатів» [6, с. 9].

Готовність розглядається у двох аспектах: функціональному та особистісному. Функціональний підхід трактує це поняття як особливий психофізіологічний стан, що забезпечує швидкість актуалізації досвіду при виконанні професійних чи інших завдань. Особистісний підхід розглядає готовність як інтегральну характеристику, що створює можливості для успішного виконання діяльності. Усі вчені виходять з особливостей діяльності педагога і можливостей його особистості, які забезпечують якісне виконання задач сучасної системи освіти. Зміна характеру педагогічної діяльності, зростання ролі превенції в її ефективності актуалізує проблему підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності на принципах превенції з учнями різного віку.

При цьому А. Белкін стверджує, що в педагогічній практиці спостерігається дефіцит радості пізнання, а причиною цього є дефіцит радості викладання, коли викладач бачить сенс педагогічної діяльності в кінцевому результаті, а не в процесі його досягнення. Успіх викладача передбачає успішну діяльність учнів. На його думку, «немає поганих учнів, є погані вчителі» [2, с. 75]. На основі цього можна стверджувати, що превенція в діях вчителя стимулює успіх, ситуацію успіху як результат підготовки майбутніх учителів, усвідомленої стратегії, програми дій викладача і студентів у формуванні їхньої готовності до превентивної діяльності.

Багато авторів (В. Кузьменко, Н. Слюсаренко, Н. Мороз та ін.) надають увагу зовнішнім факторам, які впливають на якість виховання учнів, серед яких вони віддають перевагу впливу середовища і інформаційних засобів на якість освітнього процесу [9; 15; 16].

Н. Слюсаренко, Н. Мороз до важливих засобів виховної діяльності відносять телебачення як первинне джерело новин, інформації та розваг, яке досить часто формує життєву позицію і думки людини, її цінності і форми поведінки. Воно має культурно збагатити і зблизити членів родини, сприяти їх солідарності з іншими сім'ями і з суспільством у цілому, створити можливості для підвищення рівня знань кожного члена сім'ї, сприяти моральному, духовному та інтелектуальному розвитку особистості [15, с. 75]. Тому майбутньому педагогу важливо грамотно використовувати цей ресурс у вихованні дітей і молоді, підвищення ролі превенції в подоланні негативних звичок в їх поведінки. На думку В. Кузьменка, необхідно і важливо формувати наукову картину світу учнів [9]. Превентивна спрямованість цих засобів, як свідчить Л. Кондрашова, забезпечує якість освітнього процесу в умовах університетської освіти. Превентивна

діяльність обумовлює професійні функції вчителя, серед яких важливе місце посідають: компенсації недоліків соціалізації, попередження дитячих комплексів, розширення соціального досвіду учнів, коригувальна функція. Завданням учителя є попередження масового впливу на розум учнів різного роду інформаційних джерел, серед яких значна частина має негативний характер. Тому для вчителя необхідна систематична підготовка до використання інформаційних чинників впливу на учнів, що дасть можливість впливати на якість освітнього процесу [7].

Підготовка майбутніх педагогів до превентивної діяльності з молодшими школярами допомагає адаптувати систему освіти до умов мінливого світу. Загальноосвітня школа являє собою складну систему, яка охоплює школярів різного віку і виконує сукупність різнопланових, зокрема й суспільних, задач. Педагог повинен бути готовим адаптувати свої дії й способи роботи до кожного школяра, з огляду на його особливості розвитку, рівень знань й умінь, ступінь і характер пізнавальної та практичної самостійності, активності, ставлення до навчання, стан здоров'я, умови сімейного виховання й соціалізації тощо. Підготовленість педагога до превентивної діяльності допоможе йому раціоналізувати педагогічний процес, побудувати його на принципах запобігання появі в молодших школярів шкідливих звичок і надання дітям своєчасної педагогічної підтримки у важких шкільних ситуаціях.

Шкільна практика підтверджує, що саме педагог початкової школи найменше готовий до превентивної діяльності, а рівень його готовності до роботи з формування творчої індивідуальності молодших школярів залишається на досить низькому рівні. Майбутній педагог у процесі цілеспрямованої педагогічної підготовки повинен чітко уявляти сутність, зміст, структуру готовності до превентивної діяльності як показника власної підготовленості до якісного виконання превентивних дій.

Готовність до превентивної діяльності – це складне особистісне утворення, яке поєднує в собі знання, уміння, професійні якості, що дозволяють успішно здійснювати превентивну діяльність, будувати освітній процес на принципах педагогічної підтримки, допомоги й запобігання відхиленням учинків молодших школярів від норм поведінки та спілкування, прийнятих у суспільстві.

Це складне особистісне утворення являє собою сукупність рис, які забезпечують успішність превентивної діяльності і серед яких слід виокремити такі найважливіші: *морально-професійні* (любов до дітей, совісність, співчуття, справедливість, педагогічний такт, терпіння, вимогливість, повага, гуманність, товариськість, толерантність); *емоційно-вольові* (керування своїми емоціями, емоційна стійкість, ініціатива, наполегливість, самовладання, вольові зусилля в подоланні труднощів, у досягненні поставлених цілей); *психологічна стійкість* (цілеспрямованість дій, адекватний спосіб вирішення педагогічних проблем, гнучкість і пластичність педагогічних дій та поведінки); *соціальна активність* (прагнення реалізувати власний особистісний потенціал, активна самореалізація у професійній діяльності, реалізація прагнень високого рівня); *особистісна зрілість* (готовність взяти відповідальність за свої дії й учинки, прагнення до самовдосконалення, гармонія світосприймання, свідомий вибір професійної позиції).

Сукупність якостей, що характеризують готовність майбутніх педагогів до превентивної діяльності з молодшими школярами, дозволяє структурувати зміст цього складного особистісного утворення й виокремити чотири структурні компоненти (рис. 1).

Мотиваційно-особистісний компонент відбиває спрямованість особистості педагога на створення особистісно-орієнтованого освітнього середовища й превентивної педагогічної діяльності, що забезпечує молодшому школяреві успішну адаптацію до школи та школи до нього відповідно, його соціалізацію як умову самореалізації особистості.

Змістовий компонент включає знання теоретичних основ превентивної педагогіки й технології превентивної діяльності в шкільному колективі.

Діяльнісний являє собою систему професійно-педагогічних умінь, необхідних для організації педагогічного процесу на основі підтримки й запобігання негативному досвіду поведінки.

Оцінний передбачає кількісну і якісну оцінку та самооцінку результатів превентивної діяльності, контроль, що стимулює подолання недоліків у роботі.

Рис. 1. Структурні компоненти готовності до превентивної педагогічної діяльності

Кожен компонент готовності виконує конкретні функції й характеризуються окремими критеріями.

Мотиваційно-споживчий критерій характеризує розуміння значущості превентивної діяльності та ціннісних орієнтацій, професійно-психологічних якостей особистості, внутрішнє бажання займатися превенцією у педагогічному процесі.

Когнітивний критерій конкретизує знання теоретичних основ превентивної педагогіки, шляхів соціалізації процесів виховання й навчання, сукупність організаційних, проєктивних, конструктивних, комунікативних, мобілізаційних умінь.

Практично-креативний критерій характеризує володіння способами організації превентивної діяльності, здатність успішно розв'язувати педагогічні завдання, самостійність, емоційна й поведінкова гнучкість, педагогічне мислення, емпатія і рефлексія;

Оцінно-корекційний критерій передбачає якісну й кількісну оцінку та самооцінку

результатів превентивної діяльності, контроль, що стимулює подолання недоліків у педагогічній роботі.

Структурні компоненти готовності взаємозалежні й взаємозумовлені. Їхня виразність визначається змістовністю, логічністю, гнучкістю структурної складової педагогічної підготовки студентів. Позитивні результати у формуванні готовності студентів до превентивної діяльності можливі при взаємовідповідності структурних компонентів готовності як складного особистісного утворення майбутнього педагога і змісту педагогічної підготовки в системі університетської освіти. Тому доцільно виокремити в структурі педагогічної підготовки студентів до превентивної діяльності такі компоненти:

а) *мотиваційно-особистісний* (сукупність мотивів, адекватних меті, завданням, змісту превентивної діяльності; особистісних якостей учасників діяльності, пов'язаних з предметом діяльності, її характером і процесом);

б) *змістовий* (когнітивний) – сукупність знань, необхідних для превентивних дій педагога;

в) *діяльнісний* (операційно-комунікативний) – сукупність умінь, навичок, способів організації превентивної діяльності, операцій вербальної та невербальної взаємодії;

г) *оцінний* – результативність дій.

Реалізація підготовки студентів до превентивної діяльності передбачає засвоєння теоретичних основ превентивної педагогіки та технології впровадження, використання форм, засобів і методів діяльності на принципах превенції, реалізації освітнього процесу на основі педагогічної взаємодії, співпраці і співтворчості в системі відношень «викладач–студенти»; застосування на заняттях у вищих закладах освіти різних видів діяльності, що обумовлене: а) об'єктивною і суб'єктивною складністю навчального матеріалу; б) рівнем розвитку навчальності студентів; в) здійсненні системного, особистісного, креативно-діяльнісного, технологічного, імітаційно-ігрового підходів до студентів.

Формування готовності майбутніх педагогів до превентивної діяльності з молодшими школярами – це складний, динамічний і тривалий процес набуття студентами досвіду превентивної діяльності в ході педагогічної підготовки, що здійснюється поетапно. *На першому етапі* (елементарний рівень) формуються первинні уявлення про превентивну діяльність, про функції й превентивні дії педагога, сутність педагогічної підтримки й запобігання негативним звичкам у поведінці молодших школярів. *На другому етапі* (функціональний рівень) студенти одержують уявлення про специфіку превентивної педагогіки й діяльності педагога, її відмінність від корекційної педагогіки і діяльності. *На третьому етапі* (рівень системної підготовленості до превентивної діяльності) студенти опановують технологію індивідуально-творчої превентивної діяльності.

Проблема підготовки майбутніх педагогів до превентивної діяльності в початковій школі розглядається у контексті особистісно-орієнтованої освіти і професійно-особистісного розвитку майбутніх фахівців в умовах безперервної педагогічної освіти, що дає можливість у подальшому теоретично обґрунтувати структурну модель педагогічної підготовки студентів та дослідно-експериментальним шляхом перевірити сукупність педагогічних умов її реалізації в освітньому процесі вищої школи.

Висновки. Теоретичний аналіз показав, що в педагогічній науці й практиці підготовка майбутніх педагогів до превентивної діяльності розглядається як така, що спрямована на визнання пріоритетів особистісного розвитку студентів, їх потреб, мотивів, цілей, здібностей, індивідуально-психологічних особливостей власної траєкторії професійного зростання та набуття високого рівня професіоналізму. Підготовка студентів до превентивної діяльності з молодшими школярами вимагає перегляду змісту педагогічної освіти, наполегливий пошук такої системи, яка давала б змогу вирішити завдання формування готовності майбутніх педагогів до педагогічної

діяльності, побудованої на принципах превенції, виявлення сукупності педагогічних умов, що впливають на підвищення якості освіти в університеті.

До перспективних напрямів подальших наукових досліджень необхідно віднести розробку шляхів розвитку і методики формування готовності майбутніх педагогів до превентивної діяльності з учнями різного віку, конкретизацію завдань системи підготовки їх на принципах превенції, програм для особистісно-орієнтованої педагогічної освіти.

Список використаних джерел:

1. Бахарев В. В. Структура личности и диалектика ее становления: методологический аспект. Л.: ЛГПИ. 1989. 24 с.
2. Белкин А. С. Основы возрастной педагогики: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 2000. 192 с.
3. Гузій Н. В. Основи педагогіки професіоналізму: навч. посібник. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2004. 156 с.
4. Зязюн І. А. Формування особистості радянського вчителя. Київ: Знання. 1989. 48 с.
5. Капська А. Й. Професійна підготовка студентів педагогічних інститутів до виховної діяльності. Київ: Вища школа, 1996. 96 с.
6. Кондрашова Л. В. Морально психологічна готовність студента до вчительської діяльності. Київ: Вища школа, 1987. 55 с.
7. Кондрашова Л. В. Соціальне-професійне становлення як умова особистісного розвитку фахівця. *Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград: КДПУ, 2013. Вип. 121 (II). С. 3–8.
8. Концепція розвитку педагогічної освіти / Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 липня 2018 р. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
9. Кузьменко В. В. Формування наукової картини світу учнів: від витоків до сьогодення : монографія. Третє видання, перероблене і доповнене. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2020. 679 с.
10. Максименко С. Д., Щербан Т. Д. Професійне становлення молодого вчителя. Ужгород: Закарпаття, 1998. 105 с.
11. Миньковский Г. М. Проблемы совершенствования социального воспитания и социально-правовой охраны семьи и детства в свете Конвенции о правах несовершеннолетних. *Теория и практика социальной работы: отечественный и зарубежный опыт*. Т. 2. Москва; Тула. 1993. С. 203–210.
12. Невский И. А. Субъективный фактор в педагогической деятельности. *Педагогика*. 1992. № 5–6. С. 56–61.
13. Оржеховська В. М. Проблеми ненасильства неповнолітніх як гостре соціальне явище. *Превентивне виховання: проблеми насильства: зб. наук.-практ. ст. / під ред. В. М. Оржеховської*. Київ, 2000. С. 3–7.
14. Райский Б. Ф. Условия и причины возникновения отклонений в поведении детей и подростков: учеб. пособ. к спецкурсу. Волгоград: ВГПИ им. А. С. Серафимовича, 1986. 88 с.
15. Слюсаренко Н., Мороз Н. Телебачення як засіб формування моральної особистості. *Молодь і ринок*. 2005. № 3 (13). С. 74–78.
16. Слюсаренко Н. В. Воспитательный потенциал телевидения. *Scientific Collection «InterConf» (35): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Experimental and Theoretical Research in Modern Science» (November 16–18, 2020)*. Kishinev, Moldova: Giperion Editura, 2020. P. 211–215.

Reference:

1. Bakharev, V. V. (1989). *Struktura lichnosti i dialektika ee stanovleniia: metodologicheskii aspekt* [Personality structure and dialectics of its formation: methodological aspect]. L.: LGPI [in Russian].
2. Belkin, A. S. (2000). *Osnovy vozrastnoi pedagogiki* [Foundations of age-related pedagogy]. Moskva: Izdatelskii tcentr «Akademiia» [in Russian].
3. Huzii, N. V. (2004). *Osnovy pedahohiky profesionalizmu* [Fundamentals of pedagogy of professionalism]. Kyiv: NPU im. M. P. Drahomanova [in Ukrainian].

4. Ziaziun, I. A. (1989). *Formuvannia osobystosti radianskoho vchytelia* [Formation of the personality of the Soviet teacher]. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
5. Kapska, A. I. (1996). *Profesiina pidhotovka studentiv pedahohichnykh instytutiv do vykhovnoi diialnosti* [Professional preparation of students of pedagogical institutes for educational activity]. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
6. Kondrashova, L. V. (1987). *Moralno psykholohichna hotovnist studenta do vchytelskoi diialnosti* [Moral and psychological readiness of the student for teaching]. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
7. Kondrashova, L. V. (2013). Sotsialne-profesiine stanovlennia yak umova osobystisnoho rozvytku fakhivtsia [Socio-professional development as a condition of personal development of the specialist]. *Naukovi zapysky KDPU. Serii: Pedahohichni nauky*, 121 (II), 3-8 [in Ukrainian].
8. The concept of development of pedagogical education, Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated July 16, 2018 No. 776. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> [in Ukrainian].
9. Kuzmenko, V. V. (2020). *Formuvannia naukovoï kartyny svitu uchniv: vid vytokiv do sohodennia: monohrafiia* [Formation of the pupils' scientific picture of the world: from the origins to the present: a monograph]. Kherson: KVNZ «Khersonska akademiia neperervnoi osvity» [in Ukrainian].
10. Maksymenko, S. D., & Shcherban, T. D. (1998). *Profesiine stanovlennia molodoho vchytelia* [Professional development of a young teacher]. Uzhhorod: Zakarpattia [in Ukrainian].
11. Minkovskii, G. M. (1993). Problemy sovershenstvovaniia sotcialnogo vospitaniia i sotcialno-pravovoi okhrany semi i detstva v svete Konventcii o pravakh nesovershennoletnikh [Problems of improving social education and social and legal protection of families and children in the light of the Convention on the Rights of Minors]. *Teoriia i praktika sotcialnoi raboty: otechestvennyi i zarubezhnyi opyt*, 2, 203–210 [in Russian].
12. Nevskii, I. A. (1992). Subektivnyi faktor v pedagogicheskoi deiatelnosti [Subjective factor in pedagogical activity]. *Pedagogika*, 5-6, 56-61 [in Russian].
13. Orzhekhovska, V. M. (2000). Problemy nenasyistva nepovnolitnikh yak hostre sotsialne yavyshe [Problems of nonviolence of minors as an acute social phenomenon]. *Preventyone vykhovannia: problemy nasyistva*, 3–7 [in Ukrainian].
14. Raiskii, B. F. (1986). *Usloviia i prichiny vozniknoveniia otklonenii v povedenii detei i podrostkov* [Conditions and causes of deviations in the behaviour of children and adolescents]. Volgograd: VGPI im. A. S. Serafimovicha [in Russian].
15. Slyusarenko, N., & Moroz, N. (2005). Telebachennia yak zasib formuvannia moralnoi osobystosti [Television as a means of forming a moral personality]. *Molod i rynek*, 3 (13), 74–78 [in Ukrainian].
16. Slyusarenko, N. (2020). Vospitatelnyi potencial teledideniia [Educational potential of television], *Experimental and Theoretical Research in Modern Science: Scientific Collection "InterConf"* (35), the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference. Kishinev [in Russian].

Kondrashova K. G.,

orcid.org/0000-0003-0705-8857

FORMATION OF READINESS OF FUTURE TEACHERS FOR PREVENTIVE ACTIVITY WITH JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE SYSTEM OF UNIVERSITY EDUCATION

The article clarifies and systematically defines the essence of the concept of "preventive pedagogical activity", "readiness for preventive activity"; on the basis of features of preventive activity the essence and specificity of readiness of future teachers for its realization in practice of elementary school is found out. Preventive activity is considered as actions aimed at recognizing the priorities of personal development of students, their needs, motives, goals, abilities, individual psychological characteristics of their own trajectory of professional growth and the acquisition of a high level of professionalism. Readiness for preventive activities is considered as a complex personal education that combines knowledge, skills, professional qualities that allow to successfully carry out preventive activities, build the educational process on the principles of pedagogical support, assistance and prevention of deviations of younger students from the norms of behavior and communication in society. Reasoned the structural components, criteria of this complex personal formation are revealed, the maintenance of preparation of students is substantiated. The structural components of readiness are interdependent and interrelated. Their expressiveness is determined by the content, logic, flexibility of the structural component of pedagogical training of students. It is established that positive results

in the formation of students' readiness for preventive activities are possible with the correspondence of structural components of readiness as a complex personal education of the future teacher and the content of pedagogical training in the university education system. The stage of realization of its purposes in practice of higher school is established (at the first stage primary representations about preventive activity, about functions and preventive actions of the teacher, essence of pedagogical support and prevention of negative habits in behavior of younger schoolboys are formed). At the third stage students master the technology of individual and creative preventive activities, the need to correlate the content of training future teachers for preventive work with the structural components of readiness as an important characteristic of pedagogical professionalism.

Key words: preventive pedagogical activity, readiness for preventive activity, structural components and criteria of its formation, stage-by-stage preparation for preventive activity.

Дата надходження статті: 29.04.2021 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Чувасова Н.О.

УДК 373.3/.5.091.12:005.336.2:37.042-047.22](083.132)

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi49.269>

Левченко Ф. Г.*,

orcid.org/0000-0003-4295-2934

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД САМООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА ДО ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена визначенню й обґрунтуванню методичних рекомендацій щодо здійснення самоосвітньої підготовки вчителів до формування ключових компетентностей учнів у закладах загальної середньої освіти.

Представлені у статті результати проведеного дослідження щодо готовності вчителів до формування ключових компетентностей учнів, що полягали у пошуку труднощів у здійсненні цієї діяльності та констатації даних щодо сучасного стану цієї готовності, зокрема, незначна кількість вчителів (26 %) готові формувати ключові компетентності учнів. Для вирішення проблеми обрано самоосвітню підготовку як ефективний спосіб підвищення професійної компетентності педагога.

Представлено розроблені методичні рекомендації, що сприяють якісному здійсненню самоосвітньої підготовки: виробити індивідуальний стиль; вивчати літературу; займатися самопізнанням; аналізувати освітній процес; здійснювати самоосвітню діяльність та ін.

Акцентовано, що впровадження розроблених методичних рекомендацій у самоосвітню практику педагогів ефективно здійснювати шляхом використання науково-методичного забезпечення, яке представлено сукупністю форм і методів (вправи для самопідготовки, тренінги, творчі індивідуальні і групові завдання, практикуми, семінари та ін.), що сприяють підвищенню рівня фахової підготовки вчителя.

Визначено найбільш продуктивні форми самоосвітньої підготовки, професійний саморозвиток серед індивідуальних, мережеві педагогічні спільноти серед групових. Зроблено висновок про те, що визначені рекомендації і форми самоосвітньої підготовки сприяють активізації когнітивної, емоційної і змістової діяльності педагогів, а також є основною рушійною силою особистісного і професійного розвитку, що проявляється у формуванні власного стилю професійної діяльності, самовдосконаленні та становленні професіонала.

Ключові слова: самоосвітня підготовка педагога, ключові компетентності учнів, заклади загальної середньої освіти, компетентнісний підхід, освітній процес, готовність вчителя, самоосвіта вчителя.

*© Левченко Ф. Г.